

Hukuk Bilimi ve İnsan Hakları*

Jean RIVERO

Sözcüklerin metin içerisinde kullanımları konusunda dikkatli olmak gerekir. Bu çalışmanın başlığı, kendi başına hukuk ile insan hakları arasındaki ilişkilerin, insan hakları ile diğer bilimlerdeki ilişkilerle aynı nitelikte olmadığını ifade etmektedir. Çünkü aynı sözcük, başlığın her iki bileşeninde de yer almaktadır (Birincide tekil, ikincide ise çoğul olarak).

İnsan hakları ile birçok bilim dalı arasındaki ilişkiler, kendine özgü konu ve yöntemleri olan bir disiplinin ve bu disiplinin dışında bir kavramın varlığını ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler, yabancı güçler arasında kurulan ilişkilere benzetilebilir: Ara sıra bu ilişkilerden uyumsuzluk doğabilir. Ne var ki insan hakları, hukuk bilimine ve uygulamalarına kendisini kabul ettirir. Tıpkı kendi yetkilerine getirilmiş sınırlar gibi. Bu ilişkiler bazen de ittifak ve dayanışma şeklini alır. Bilimin gelişmesi, yeni insan haklarının tanınmasına imkân verdiği gibi (sağlığın korunması hakkı, tıbbi bilimlerin gelişiminden önce düşünülmemiş, akıl ucundan bile geçmemiştir), daha önce tanınmış hakların kullanımını kolaylaştırır.

Bununla birlikte insan hakları ile hukuk, güç ilişkileri temeline oturtulamaz. Her ikisi arasındaki ilişkiler ailevi niteliktedir. İnsan

hakları, hukuk ile ve hukuk kavramı içerisinde ortaya çıkmıştır. Hatta, insan hakları kavramına tanımlama imkânı veren, hukuk biliminin kendisidir. Hakları tanıyıp yaptırım araçlarını veren, bizzat hukuk bilimi ve onun teknikleridir. Bununla birlikte, hukukun insan haklarına olan katkı ve desteği işte buraya kadardır. Kuşkusuz varlığı gereklidir, ancak insan haklarına saygıyı sağlamak için yeterli değildir. Bu çalışmada hukuk ile insan hakları arasındaki temel ve yeri doldurulamaz ilişkinin altı çizildikten sonra (1), ilişkinin sınırlarına değinilecektir (2).

1. Hukuk Bilimi ve İnsan Hakları

Her insan, mutluluğun özlemini çeker; bu arzu çok derin ve meşru olmasına rağmen, hiç kimse insan hakları arasına mutlu olma hakkını dahil etmeyi düşünmemiştir. Bu durumun sebebi oldukça açık ve basittir: İnsan hakları, XVIII nci yüzyılda felsefi düşünce alanından somut ifade aşamasına taşıyanlarca düşünülmüş ve çatısı kurulmuştur. İnsan hakları her şeyden önce tanımı ve deyimini itibarî haklardır.

Öyleyse, bir hak denildiğinde ne anlaşılır? Hukuk bilimi bunun cevabını, bir kimseye toplum tarafından tanınmış bir yetki ve aynı zamanda başkalarına karşı bazen olumlu, ba-

zen olumsuz bir takım yükümlülükler olarak vermektedir.

Buradan, her hakta, üç unsurun bir arada bulunması zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Belirli bir hak öznesi; açık, belirgin ve mümkün bir hak konusu; ve nihayet talep hakkı, yani ihlâl edenlere karşı talep edilebilecek bir borçlunun olması gereği.

İşte, bu üç unsurun biraraya gelmesiyle hak, basit özlem veya dileklerden (voeu) ayrılır. Mutluluk! Herkes, içeriği belirsiz subjektif bir mutluluk düşüncesine sahiptir. Herkese “ben mutluyum” dedirebilecek bir başarı hangi makamdan istenebilir? İşte mutluluk dileği, mutluluk hakkı teşkil edemeyecek kadar muğlak, belirsiz ve dermeyan edilebilirlikten uzaktır. Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucu babaları bunun bilincinde olduklarından 4 Temmuz 1776 *Bağımsızlık Bildirisinde* “mutluluğu arama hakkı”nı tanımakla yetinmişlerdir. Elbette bu hak, devletin yalnızca olumsuz bir edimini yani herkesin hayalindeki büyük mutluluğa ulaşabilmesi için yapacağı çaba ve girişimlere devletin saygı duyma yükümlülüğünü getirmektedir.

Böylece insan hakları, kaynağını insan doğasında bulmaktadır. Buradan doğal haklar kavramı gündeme gelmektedir. Bu haklar, hiçbir ayırım gözetmeksizin, herkesin sahip olduğu, insanî varlığın bir parçası olarak belirir; bu yönüyle de insan hakları, bireylere başkalarının da eşit ölçüde sahip olduğu haklara saygı gösterilmesini emreder. Özellikle de düzenli topluma geçişle birlikte kendilerine bir takım yetkiler verilmiş olan kamu erklerini bağlar.

Diğer yandan insan haklarına saygının sağlanması bakımından gerek bireylerde gerekse devlet organlarında, doğal insan haklarının kendilerini bağladığı yönünde bir bilincin yerleşmesi gerekir ki, buna da zamanla ulaşılmıştır. Ayrıca, saygı yükümlülüğünün ihlâli halinde bunun bir yaptırıma bağlanmış olması

gereğini de unutmamak gerekir ki, bu da insan haklarının doğal hukuktan pozitif hukuk aşamasına geçişiyle sağlanabilmiştir. Aksi halde, yani bu aşamaya geçiş olmadığı sürece insan hakları, her hakkın varlık şartını oluşturan düzenli yaptırım unsurundan yoksun olarak kalırlar. İşte, bu aşamada, kavramın ortaya çıkışına imkân veren hukuk teorisi aracılığıyla hazırlanmış bir takım hukuk tekniklerinin devreye sokulduğunu görüyoruz.

Hukuk tekniği her şeyden önce insan haklarının pozitif hukuka sokulmasını sağlamıştır. Hakların bağlayıcılık değeri taşıması ve ihlâl edenlere karşı yaptırım uygulanabilmesi için, bunların belli bir gücü olan hukuksal metinlerde düzenlenmiş olmaları gerekir. Devlet içerisinde bu ya bir anayasa ya da bir kanun olabilir. Uluslararası toplumda ise, elbette bu metin antlaşmadır. Hukuk tekniği bu düzenleneceği metnin seçimine rehberlik eder. Burada, hukuksal metinler arasındaki hiyerarşi nedeniyle en tepede olan kurala alttakilerin uygunluk taşıması gereğini hatırlatmaya gerek var mıdır? İnsan haklarını yıllardır Fransa’nın yaptığı veya öteden beri Büyük Britanya’nın yaptığı gibi kanunla düzenlemek; yönetimi ve yönetenleri kanuna uygun hareket etmek zorunda bırakmak suretiyle, haklara saygıyı temin etmek amacı güder. Ancak, bu durum bir yandan da insan haklarını bizzat yasa koyucunun lütfuna bırakmak anlamına gelir. Çünkü, yasama organı bir kanunu her zaman değiştirme yetkisine sahiptir. O halde bu tehlikeyi önlemenin tek yöntemi, insan haklarını, piramidin en tepesinde yer alan ve yasa koyucuyu da bağlayacak bir metinde yani Anayasa’da düzenlemektir. Bugün ülkelerin hemen çoğunda öngörülen çözüm yolu budur.

Her bir milletin kendi ulusal hukukunda insan haklarını düzenlemiş olması, acaba bunların güvencesi bakımından yeterli sayılabilir mi? İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler’ce kabul edilen *İnsan Hakları Evrensel*

Bildirisi'nde kullanılan formüle göre, "bütün uluslarca ulaşılmaması ortak bir ideal" teşkil eden insan hakları, her bir devleti, diğer devletler karşısında haklara saygılı olma ile yükümlü kılıyor ve mantiki olarak uluslararası hukukta yerini alıyordu. Böylece insan hakları, bölgesel ölçekte ve uluslararası toplum düzeyinde hukuksal metinlere girmiştir. İşte, burada da insan haklarının tanınması araçlarını, bunları düzenleyen metinlerin otoritesini ve uluslararası sözleşmeye taraf devletlerin aynı konulara ilişkin olarak kabul ettikleri kurallarla olan ilişkilerini hukuk tekniğinin belirlediği görülmektedir.

İnsan haklarının pozitif hukukta yer alması, onlara mümkün olduğunca kullanılma imkânı verilmesi, ihlâl edenlere karşı yaptırımlarını ve bunların kullanım yöntemlerini göstermek amacı güder. Uyulması teorik olarak zorunlu fakat diğer iki temel noktayı ihmal ederek bir hukuksal metin içerisinde belirli bir hakkı tanımak, insan haklarının geliştirilmesi bakımından belki kayda değer bir hareket olabilir. Ne var ki topluluğun hiçbir ödevle bağlı olmaksızın vicdaniyla başbaşa bırakılması, onlar için bir anlamda aldatmaca, adeta bir oyun olabilir. Dahası, insan haklarının yaptırım ve araçlardan yoksun olarak tanınması ve bu yüzden de pratiğe taşınamaması, insan hakları kavramının değeri ve gerekliliği üzerinde şüphe doğması tehlikesine yol açar: Pratik yaşamda yerini bulmayan, insanların kaderleri üzerinde hiçbir etki ve sonuç doğurmayan, ince diplomatik manevra hesaplarına dayalı, hatta gerçek içerikten yoksun basit boş sloganlardan ibaret olarak sadece hukuksal metinlerde insan haklarına yer verilmesi ne yarar sağlar?

İnsan haklarına saygının güvenceye bağlanması belki de hukukun en temel görevidir. Sorun, her bir devlet çerçevesinde olduğu gibi hatta, belki de daha zoru uluslararası toplumda ortaya çıkmaktadır.

Bir hakka saygının temini, her şeyden önce sahip olduğu haktan faydalanmalarını engel-

leyen kişilere karşı, hak sahiplerinin korunmasını gerektirir. Normal olarak da bu işlevi yerine getirecek kişiler hakimlerdir. Bir hakkın ihlâlinin yaptırımını çeşitli şekillerde görülebilir. Eğer bir ceza kanunu bu ihlâlî bir suç olarak düzenlemişse, hakim, hakkı ihlâl eden kişiye karşı kanunda yazılı cezayı uygular. Eğer hak ihlâlî, kamu otoritelerinin bir işlemi sonucu ortaya çıkmışsa, fail verdiği zararların sonuçlarını gidermekle de yükümlüdür. Belirtelim ki, yaptırımın düzenlenmesi ve etkililiği, her şeyden önce hakimin statüsü, kamu ve özel iktidarlar karşısında bağımsızlığı gibi, bazı sorunları beraberinde getirir. Ayrıca da her şeyin başının yargılamaya ilişkin düzenlemeler olduğu unutulmamalıdır. Anayasaya ile güvence altına alınan bir hürriyet kanun koyucu tarafından açıkça ihlâl edildiğinde, yahut ortadan kaldırıldığında, parlamento iradesinin bir ürünü olan kanunu iptal etmek gibi olağanüstü bir yetkiyi kime tanımak gerekir? Yürütme organının ve idarenin işlemlerini denetlemek için Fransa'daki gibi uzmanlaşmış yargı mı, yoksa Anglo-Sakson dünyasında cari olan genel yargı yerlerine mi bırakmak daha uygun olur? Yöntemsel sorunlar da az değildir. Herkes için, fakat özellikle de daha zayıf, güçsüz ve daha çok tehlikede olanlar için mahkemeye başvurma nasıl kolaylaştırılabilir? Çabuk adalet gereğiyle, gerçeğin ortaya çıkartılmasının zorunlu kıldığı tedbirler nasıl bağdaştırılabilir?

Yaptırımın etkililiği, bu sorunların çözümüyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum ulusal çerçevede yasa koyucu ve hakimin hakları ilerletmek ve sosyal hayat içerisinde ortaya çıkan değişimlere uyarlamak için sürekli çaba göstermesini gerektirir.

Uluslararası toplumun çözümlerinde ayrıca özel bir faktörün gözönünde bulundurulması gerekir. Çünkü, devletler, egemenliklerine ve işlerine müdahale olarak gördükleri hususlarda oldukça kıskançtırlar. Hukuk, kendi gereklerini işte bu temel yaklaşıma uyarlamak durumundadır. Bu yüzden olsa gerek uluslar-

arası makamlar, ulusal hukuk düzenlerinde olduğu kadar ve hiç olmazsa teorik düzeyde insan hakları ihlallerine karşı kendisine ait bir yaptırıma ulaşamamıştır.

Birleşmiş Milletler, ihlâle maruz kalanların şikâyetlerini kabul etmek için bir uluslararası yargı organı oluşturma cesaretini bile göstere-memiş; dostane çözüm yolunu bulma gibi siyasal bir araca yer vermekle yetinmiştir. Hatta, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* gibi daha olgunlaşmış sistemlerde, Strasbourg'da görev yapan *Avrupa İnsan Hakları Divanı*'na başvuru, ancak devletin kişisel başvuruyu tanıdığını açıkça kabul etmiş olması şartıyla mümkündür. Ne var ki uluslararası toplumlarda yaptırımın etkililiğinin karşılaştığı engeller ne olursa olsun gelişim yönü açıktır. Uluslararası toplumlar, ulusal hukuk çerçevesinde ortaya çıkan çeşitli hukuk bilimi ve deneyimlerinden kaynaklanan yaptırım prototipini uluslararası yaptırım yöntemlerine uyarlama eğilimi taşımaktadır.

İnsan hakları ihlallerini yaptırıma bağlamak esastır. Ancak, yaptırım tek başına insan haklarının kullanımını sağlamak için yeterli değildir. Hakların sosyal hayatta işlerlik kazanabilmesi için, kullanılabilmelerinin gerektirdiği araçlarla donatmak yani gerekli hukuksal araçları tanımak gerekir. Ayrıca gerekirse ekonomik durumlarının, hakların kullanılmasında, pratikte karşılarına çıkabilecek imkânsızlıklara karşı koyabilmeleri için bireyleri ve grupları maddi kaynaklar ve araçlarla beslemek gerekir. Araçlar sorunu, hakların özelliklerle bir grubunda daha fazla önem taşır. Bilindiği üzere, insan haklarının ilk grubunu, Birleşik Devletler kurucularınca ve XVIII. Yüzyılın sonunda Fransa'da kabul edilmiş klasik haklar oluşturmaktadır. Yani, bireye çeşitli alanlarda, dış baskı ve zorlama olmaksızın düşünce ve eylemlerle bizzat karar verebilme, kendisini ortaya koyabilme yetkileri. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tanınan insan hakları, başka bir özelliğe de sahiptir. Bunlar, bire-

ye yalnızca serbest hareket etme yetkileri, devlete de negatif bir yükümlülük, yani bireylere tanınan özerk alana müdahaleden kazınma yükümlülüğünü getirmekle yetinmeyip, devlete aynı zamanda bir takım edimler sunma görevini de vermektedir. Devletten iş isteme hakkı, eğitim ve kültür hakkı, sağlığın korunması hakkı v.s. Bu toplumsal ihtiyaçların giderimi, uygun düşen hizmetlerin düzenlenmesi, sunmakla yükümlü olunan edimlerin düzeyinin ve hizmet ilişkileriyle bu hizmetlerden yararlanacaklara uygulanacak kuralların belirlenmesiyle gerçekleşebilir. Bütün bunlar ise hukuk ile mümkündür; hukuk yine burada da sahneye çıkar, az ya da çok, hizmet yükümlülüğüne uyarlanmış yöntemleri kullanır; karşılanmak zorunda olunan hakların tatmin düzeyini geniş ölçüde ortaya koyar.

2. Hukukun Sınırlılığı

Yukarıda insan haklarının kullanımı ve teoride hukukla ilişkisinin temel niteliği ortaya konulmuştur. Burada, bugün uluslararası kurumların saygıdeğer bir cömertlik kaygısı ile insanın ve sosyal grupların büyük özlemlerinin her birini yeni bir insan hakkı ile donatma eğiliminin de üstünde durmak gerekir. Bugün uluslararası metinlerde, uluslararası barış özlemi, gelişme, çevrenin korunması gibi bir takım "haklara", gerçekten hukukun tanımladığı hak çerçevesi içinde sahip olması gereken özellikleri taşıyıp taşımadığı, fiiliyatta gerçek ifadesini bulabilme imkânının sağlanıp sağlanmadığına fazla bakılmaksızın yer verilmektedir. Bugün insan hakları düşüncesinin kökeninde olduğu gibi, insan hakları kavramının açıklamasını da hukuktan istemek gerekir. İnsan hakları, hukukun teknikleriyle düzenlenebilir ve ihlalleri yaptırıma bağlanabilir.

İnsan hakları hukukun dışında düşünülemez, onsuz ve onun tekniklerine dayanmaksızın varlığını sürdüremez. Fakat hukuk, tek başına insan haklarına saygıyı sağlayamaz. Zorunludur, ne ki insan haklarının somut olaylara

taşınabilmesinde yeterli olamamaktadır.

Hukuk, diğer yandan kendi başına bir ideolojinin taşıyıcısı değildir. Gerçi, geçmişte görülmüştür ve halen herkesin çok iyi bildiği gibi ırkçılık düşüncesine yer veren hukuklar bulunmaktadır. Hukuk, yöntem ve araçlarını zayıf karşı güçlünün, yani egemen sınıfın, paranın hizmetine sunabilir. Hatta kanunun, halk temsilcilerinin yetkisine giren bir iş olduğu demokrasilerde, her çeşit azınlığı, özürünü, yabancı işçiyi, etnik grupları, dünyanın onca yoksullarını düşünmeden, onlarla ilgili herhangi bir kaygı duymadan çoğunluğu memnun etmeye çalışabildiği görülmektedir. Hukukun insan haklarının hizmetçisi olabilmesi için, toplumun bir bütün olarak temelini teşkil eden etiği kendi etiği olarak görmesi gerekir, etik gerekliliği, hukuktan önce gelir ve onu hazırlar. Her insanda başkalarının hakkına saygı göstermesi düşüncesi, kendine olan beğenisi ile ara sıra, ama sert uyumsuzluk gösterebildiğinden, insan haklarının temelleri ve moral buyruklarının kiliselerce; bütün manevi otoritelerce, eğitim ve medya aracılığı ile sürekli olarak hatırlatılması gereği vardır. Aynı şekilde insan hakları ihlallerinde bulunanları kınamak, uyma gereğini belirtmek, uyuyan bilinçleri kendine getirmek için peygamberce sesleri (voix prophetiques) yükseltmek gerekir.

Bu gereklilik o kadar kuvvetlidir ki hatta hukuk, insan hakları felsefesiyle aynı felsefeyi yansıtsa da insan hakları ihlalleri yaptırımını etkili bir şekilde düzenlese de, saygı, zihinlerde yaşatılmadığı sürece insan hakları ihlallerinin önüne geçilemez. Eski Roma hukukçularının bir özdeyişi ile “moral değeri olmayan örf ve adetsiz kanunlar neye yarar”? Çoğu zaman bir kuralın ihlalinin ancak istisna olarak kaldığı sürece, yaptırımın maddi açıdan mümkün olduğunu gözden kaçırıyoruz. Eğer ihlallerin sayısı bir hayli kabarıkça önleyici cihazlar olarak polis ve hakim, suç sayılan eylem ve işlemlerin çoğalmasının önüne geçemez. O zaman yaptırım ihtimali silinir, korkusu hiçbir

önleyici etki yapmaz, sıradan bir olay olarak görülür. Kurala aykırı davranışların artması, kuralın etkililiğini yok eder. Kural ile insan hakları alanındaki zihinler arasındaki uyumsuzluk tehlikesi esefle belirtilmelidir ki boş değildir. Dünya çapında insan haklarının tanınmasının yeni bir devrim olduğunu yeterince değerlendirebiliyor muyuz? Binlerce yıl hemen hemen bütün uygarlıklarda kölelik, işkence, kast sistemleri, kadınlar üzerinde egemenlik sürüp gitmiştir. Bunların *Evrensel Bildiri*’yle yasaklanmaları binlerce yıla göre büyük bir gelişmedir. Geçmişin derinliğinde kök salmış zihinler, birkaç yüzyılda nasıl radikal bir biçimde değişebilir?

Elbette hukuk, düşünce ve bilinçlerin zorunlu gelişimini teşvik etmiştir. Dünyanın normal sayılan fikirlerinin, suç olarak ilan edilmesi, düpedüz potansiyel gibi görünen şeylerin hukukun yükseltilmesi olgusu, egoizm ve peşin hükümleri yeniden tartışma konusu yapmaya insanı tahrik etmiştir. Ancak, zihinlerin insan haklarının etkililiğinin geniş ölçüde şartını oluşturan kuralı benimsemesinin hızlandırılması ve yaygınlaştırılması için hukukun araçları yeterli olamaz. Ayrıca hukukun dışında kalan ve pedagoji, psikoloji ve etikten doğan araçlara da ihtiyaç vardır.

Toplumda, sosyal ve ekonomik hakların karşılanması söz konusu olduğunda yine hukukun daha çok yetersizliği, acı gülünçlüğü ortaya çıkar. Elbette, gördüğümüz gibi, bu edimlerin gerekli kıldığı araçların toplanması ve dağıtımını yine hukuka ait bir görevdir. Bunun için de yine araçların varlığına ihtiyaç vardır. Hukuk, yaşama, eğitim ve öğrenim, çalışma ve sağlığın korunması hakkında güzel bir biçimde tanıyabilir. Ancak, hukuk ne besleyebilir, ne eğitilebilir, ne iş alanları yaratabilir, ne de bakım ve koruma merkezlerini artırabilir. Hukuk, beslenme yetersizliği olan çocukları ölmekten kurtaramaz.

Hukukun bu güçsüzlüğü karşısında siyasal yönetimler, var olan kaynakların daha az hak-

sız sonuçlar doğuracak şekilde dağıtımını sağlamak suretiyle bir çare olabilir. Fakat bunun için de bütün bilim adamlarına düşen bir görev var: Kaynakları çoğaltmak ve bunları insanlığın hizmetine sunmak. İşte diğer bilim adamlarının insan hakları kalkınmayı yönlendirir; pedagoji, diğer disiplinlerin kendisine sağlamış olduğu araçlara dayanarak ve eğitim hakkını karşılamaya yarayan medya, televizyon, kaset gibi yöntemlerden faydalanarak yeni kaynakların ortaya çıkmasına çalışır. Ziraat açlığa, tıbbi bilimler ölüme karşı mücadele eder. Bütün bu bilimler hepsi birlikte ancak hukukun birçok insana sağlamış olduğu haklar ile, birçok insanın payına düşen yoksulluk arasındaki acı eşitsizliği azaltabilir.

Daha önce tanınan haklardan yeterince yararlanma imkânları vermesinin ötesinde, bilimler bunların kullanım alanlarını genişletebilir. 1789 Fransız Bildirisi düşüncelerin ve fikirlerin serbestçe ifadesini, en görkemli insan haklarından biri olarak ele almış ve kısaca üç biçimini tanımlamıştır: Konuşmak, yazmak, yaymak. Bunlar XVIII. yüzyılın teknikleri idi. Bilimsel gelişmeler, ifade hürriyetinin yeni medya araçlarıyla yayılmasını gerekli ve mümkün kılmıştır.

Bilimler, hâlâ yeni haklara birtakım yollar açmaktadır. Hukuk alanı gerçekleştirilebilir olanlar alanıyla bağdaşır. Eski bir özdeyişin belirttiği gibi "imkânsıza hiç kimse ulaşamadı". Ne var ki bilim, bugünün imkânsız gibi görüneni yarın mümkün kılabilir. Öyleyse bu durum hukuksal alanda da geçerlidir. Örneğin, sağlığın korunması hakkı, tıbbi bilimlerin ilerlemesinin bir ürünüdür. Şimdilik, basit bir ütopya veya bilim-kurgu gibi görünen talepler, eğer bilim, insan iradesine müdahale etmeden varlığını koruyarak, bu irade üzerindeki güçlere hakim hale gelirse, yarın hak olarak doğabilir. Bilimsel alanın genişlemesi, insan haklarına açılır; hukuk bilimsel gelişmeleri takip eder.

İnsan hakları, yüzyıllar boyunca, tek-tük

peygamber sözleriyle formüle edilmiş gerekler ya da bazı felsefî görüşlere özgü bir ideoloji olarak algılanmıştır. İnsan haklarının biçimlenmesi ve toplum hayatında yerini alması için hukukçularca ortaya konulan kategorilere dahil edilmeleri ve hukuk teknikleriyle donatılmaları gerekmiştir. Böylece ancak hukuk aracılığıyla gerçek hayat içerisindeki yerlerini alabilmişlerdir. Bu yüzden de kendi varlığının sebebi olan hukuka bağlılıklarını koruyarak zamanla bu kaynağı aşabilmişlerdir.

Hukuk kuralı çok iyi bilindiği üzere olanı değil olması gerekeni tarif eder. Bugün dünyadaki insan hakları ihlalleri, bize ne şaşırtıcı gelmeli ne de hayal kırıklığına uğratmalıdır. Her hukuk kuralında bunun izine rastlanabilir. Buradan hareketle, insan haklarına büyük bir hukuki güç vermek uğruna gösterilen çabanın boşlukta kalacağı, kuralın gereksizliği sonucunu çıkarmak, hukukun özünün de görmemezlikten gelinmesine yol açar. Bu durum da doğal olarak tam bir geriye dönüşün kapılarını açar. Hukuktan, ancak verebileceği şeyi isteyebiliriz ki, o da etkili bir yaptırım sağlaması ve yasak olanla olmayan açık bir biçimde göstermesidir. Hiç kuşkusuz daha fazlası gerekirse de (örneğin, zihinlerin benimsemesi, maddi araçların harekete geçirilmesi, siyasal sorumluluk iradesi gibi) hukukun bu işlevleri yerine getirmesi, kuralla gerçeğin uygunluk arz etmesi bakımından yeterli olabilir. Hukukun katkısı hiçbir zaman yadsınamaz. Çünkü onsuz hiçbir şey mümkün olamaz. Kişiliğe saygı temeline dayalı evrensel bir toplumun kurulması, bunun bütün insanlığın uyanışına doğru yönlendirilmesi, hiç şüphesiz uzun insanlık tarihinin en büyük macerasıdır. Ulaşılması özlenen macera sadece hukuk bilimine ve bunun mensuplarına dayanmaz. Şüphesiz katkı ve çabası olmaksızın gerçekleşemezse de...

*"Science du Droit et droits de l'Homme" in *Pour Les Droits de l'Homme, Melanges en l'Honneur de l'ADLF*, (Paris 1993), ss. 107-117.

Çev.: Ömer ANAYURT